

szó Börcsök Enikő színészetének is a természetesség a legfőbb ereje. Úgy tűnik, a rendezés ezen a ponton nem szembemegy a hagyománnyal, hanem megerősíti azt, csak hogy mást jelentett a természetesség a XVIII., a XIX. században és mást ma. Adrienne haláltusájában előadott didaktikus nagymonológja vibráló ellentétben van Börcsök Enikő eszköztelen, nagyon pontos játékaival. Ennek a játékmódnak fontos ellenpontja a Bouillon hercegnőt játszó Balogh Erika érett színészi megoldása. Bouillon hercegnő egyben Mlle Duclos is, Adrienne színésznő riválisa, a természetességgel szemben a régi iskola képviselője. A darabban az ellentét csak vázolja van, elhangzik, elhisszük. Az előadás felmutatja az ellentétet a színésznőket (tehát önmagukat is) alakító színésznők játékában. Balogh Erika méltóságát, nyugodt dámája áll szemben a szertelen színésznővel. Ha Balogh Erikának nem lennének precíz, a társasági kedvességtől a féltékeny nő gyűlöletéig terjedő érzelmi változásai, és nem lenne kimunkált, Scribe hercegnőjéhez illő szövegmondása, akkor talán elveszne Börcsök Enikő hiteles őszintesége is. Itt kell megdicsérni Benedek Mari csodálatos kosztümjeit, mert mindkét színésznő többször vált jelmezt. A *Bajazid*-kosztümköztől – mert kezdetben Bouillon hercegnő is Mlle Duclos jelmezében van – egészen frivol koktéluhákig jutunk el; érdekes, hogy a kihívóbb ruhadarabok a hercegnőnek jutnak, míg az elegánsabbak Adrienne-nek. Újabb felcserélődés?

Mind a két felvonást tabló zárja. Az első felvonás vége szépen meg van szerkesztve, komolyan van véve. A villában vagyunk, Bouillon hercegnőnek sikerült inkognitóban távoznia, Balogh Erikán kívül valamennyi színész fenn áll a megvilágított színpadon, félfordulattal egymással szemben helyezkednek el, az abbé a színpad szélén lógatja a lábát, ölében premiercsokor. Első ízben érvényesülnek pompázatosan a színek: a csokor, a színes ruhák, a halványlila háttérfüggöny festett formái. A kopott művház ebben a pillanatban a sötétség leple alatt búsul. A hercegnő menekülése utáni zűrzavar egy pillanatra kimerveedik és – függöny. Függönyből egyébként kettő is van. A színpad előtti, két oszlop által közrefogott vízszintesen, a színpadi függőlegesen csapódik, viszont mindkettő fekete. Zsótér Sándornak van érzéke a függöny

használatához, már a vígszínházi *Kaukázusi krétakörben* is emlékeztető volt a hatalmas bársonyszárnyak összecsapódása. Most a két függöny felidézti a Comédie-Française, azaz a darab korának, valamint a polgári színház, vagyis Scribe korának színházát. Az előadás vége ezekre a függönyökre épül.

Adrienne nagymonológgal kísért haldoklását ugyan nem lehet komolyan venni, de szép. Mint a darab mély érzelmei, úgy a haldoklás is érvénytelen, mégis nosztalgikus sóvárgás lengi be a Kamaraszínház termét. A Michonnet-t játszó, végig nagyon figyelmeztet, sok tartalékot hordozó Makranczi Zalán és Szarvas Attila valódi, kövér könnyeket hullatnak Adrienne végső vergődése látán. Az előbbi a meg nem értett, önfeláldozó szerelmes, az utóbbi a szerelmét elvesztett férfi jogán sírdogál; majdnem giccsbe hajlik a jelenet, de végül megtörténik a színházi hazugság leleplezése. Adrienne ugyanis nem hal meg. Börcsök Enikő a nézőtér arcába csodálkozik, hogy mindenki őt nézi. Hiába mondatja a delírium láza Adrienne-nel ezeket a szavakat, igazak, hiszen a közönség valóban őt nézi. Ezek után hátramegy meghalni, lecsapódik a függöny és sötét. Adrienne meghalt, a színen lévő Maurice és Michonnet zokog, a többi színész a színpadon kívül, a bőrfotelekben ülve mint néző figyeli a tragikus végkifejletet. Kiszáratva felgördül a függöny, és Adrienne, azaz Börcsök Enikő meghajol. Tapsol a nézőtér, és tapsolnak a színészek is Adrienne Lecouvreur alakításának. Egy darabig még létezik a több dimenzió, végül a szereplők mind meghajolnak, helyreáll a világ rendje. Végre... Egyébként az előadás arról szól, hogyan támadnak nagy érzések a színpadon vagy annak közelében, s hogyan múlnak ki a világban.

EUGÈNE SCRIBE: ADRIENNE (ADRIENNE LECOUVREUR) (Kecskeméti Katona József Színház)

FORDÍTÓ-DRAMATURG: Ungár Júlia m. v. DÍSZLET: Ambrus Mária m. v. JELMEZ: Benedek Mari m. v. RENDEZŐ: Zsótér Sándor m. v. SZEREPLŐK: Börcsök Enikő m. v., Szarvas Attila, Szokolai Péter, Balogh Erika, Fazakas Géza, Kertész Kata, Makranczi Zalán, Pethő Orsolya, Báhner Péter, Kertész Richárd.

SZÁNTÓ JUDIT

Mennyből a tárca

■ SZÉP ERNŐ: VŐLEGÉNY ■

A magyar drámaörökség egyik legjelentékenyebb és – az akaratlan szójátékot ezúttal ószintén fájjalva – legszebb darabjából Rudolf Péter eddigi legjobb rendezése született meg, egy nem hibátlan, de emlékeztető pillanatokban sem szűkölködő, ritmusában és tempójában kongeniálisnak mondható előadás.

Az egyik legfőbb érték éppen ez a ritmus, a lázas, felfokozott fejtelenségnek, az életforma alapvető rendtelenségének a kifejezése. A már lumpenemeket is asszimiláló, de némely látszatokba még görcsösen kapaszkodó reménytelen kispolgári létezés adekvát színi megfelelője ez a céltalan és értelmetlen rohangálás, a ki- és bejövetelek agresszív, nevetséges, de egyszersmind nyomasztó körforgása, amelyből a rendező nem iktatja ki a csendes pillanatok, az

időnkénti megpihenéseket sem; ilyenkor mutatja fel a groteszk – a mű egyik meghatározó eleme – a másik oldalt: a maga fájdalmas, szomorkás líráját. Valószínűleg e ritmus intakt megőrzésének és folyamatos fenntartásának szándéka indokolja egyébként, hogy az előadást szünet nélkül játsszák; vitatható megoldás, de a közönség reakciói és a végső lelkes tetszésnyilvánítás arra utalnak, hogy a két és negyed órás részvétel nem fárasztotta el.

Amikor Rudolf Péter ekként módot ad rá, hogy belemerüljünk a Szép Ernő-i világba, már-már hajlamosak leszünk feledni az értetlent: Menczel Róbert időnként s főleg a hangsúlyos bevezetésben önálló díszletkompozícióját, amely a forgóra épített kusza lomtengert az ötvenes évek jellegzetes figuráival, zenéjével és szlogentörédekeivel kombinálja. ??? Miért éppen evvel az aurával csendíti össze a *Vőlegényt*? Valamiféle fanyar aktualitásra céloz? Két rendtelenséget akar egymásra vonatkoztatni? Vagy netán a darabot akarja devalválni? Nem az első eset az évadban, hogy a díszlet – természetesen rendezői társfelöltséggel – önállósul. Szerencsére ez esetben a látvány betét marad, s nem fekszik rá az egész előadásra, sőt, a szorosabban vett két, falak nélküli díszlet – a Csuszik-lakás, illetve Fox Rudi fogászati rendelője – megfelel a rendezés hangvételének, életformát fejez ki, és az állandó sürgésforgás számára is hasznos tereket hoz létre.

E különös aberrációt leszámítva Rudolf hitelesen teremti meg a darab miliójét; kár, hogy ezt a produkciót is – mint megannyi magyar színházét nap nap után – csorbítja a mellékszerepek fogyatékos megoldása. A második felvonásban felvonuló tercettet (Pálfi Kata, Solecki Janka, Almási Sándor) például a Faterral

Huszár Zsolt (Rudi) és Pokorny Lia (Kornél)

Schiller Kata felvétele

(Galkó Balázs) egyetemben legjobb elfelejteni, de a jól megágyazottan fellépő Csuszik családban is akadnak szürke pontok: Duci (Fodor Annamária) egyszerűen nincs kitálálva, Zoli (Vass György) – csakúgy, mint barátja, Lala (Géczi Zoltán)* – jellegtelen, Pendzsi szolgálóként, a neki végképp nem való szerepben, Kecskés Karina harsány és üres, ahogy csipőre tett kézzel pattan a tűzről; az első (és részben a harmadik) felvonás egész tablójában csak Botos Éva derék, sőtlanul áldozatos Mariskája él igazán. Sajnos Bánsági Ildikót sem ihlette meg az Anya remek karakterszerepe; csak néhány szűkös alapmotívumot variál, szorgalmasan, de ihletlenül. Tordai Teri (Gyengusné) egzaltált, finomkodó, külsőségeiben jól etalált idős hölgyének színfoltjára most is számítani lehet. Külön fejezet természetesen Eperjes Károly, akiről az idetevő Mars-lakó is első látásra megállapítaná, hogy *ecce* a vezető színész. Eperjes álmából felrészgő is reprodukálható a várható, mégsem bántam volna, ha ezúttal belülről is dolgozna, ha eredetibb s a groteszk mellett csendesebb, reflektáltabb, líraibb is lenne.

E két keretező felvonásból is kiemelkedik, a róluk szóló második felvonást pedig elviszi a hátán Kornél és Rudi – Pokorny Lia és Huszár Zsolt – kettőse. Az előbbi már bizonyítottan nemcsak szép, de Szép-színésznő is (úgy látszik, a szómágiának mégsem lehet ellenállni): költői, picinykét, szecessziós-stilizáltan, negédes, sőt, ha kell, alélt, szenvedélyes és elégius, ironikus és holdfényes. A nagy duettet – amely elhelyezésében s felépítésében is emlékeztet a másik nagy kettőse, a *Patika* második felvonásbeli groteszk idilljére – a rendező szépen, változatosan, a megújuló ostromok és visszakozások el-elcsituló crescendójának hullámverését érzékeltetve szerkeszti meg, színész és színésznő pedig szinte hibátlanul realizálja. Emlékezetes mozzanat, amikor a játék a groteszk felől a szürrealizmusig szárnyal, s a mindenről megfélekedezve bosztonozó pár átlet a forgón, át a kacsatok között, át a tabló ülő familia előtt, majd visszazuhan a valóságba. Pokorny Lia partnere, Huszár Zsolt a krakéler, pozór hozományvadász álcája mögött már itt is felmutat annyi érzékenységet és őszinteséget, hogy a harmadik felvonásra bekövetkező teljes metamorfózis hihető legyen.

A befejezés kissé ötletlen: Édes Babáról (Dengyel Iván) csak az jutott Rudolf Péter eszébe, hogy a vasfüggönyön kopogató estélyi öltözékű alakjával nyissa meg az előadást, mintegy előrevertve a tündérmesés hepiendet, ami valójában – az idős gavallér által elhullajtott arany cigarettatárca ellenére – nem más, mint egy újabb Csuszik család ünnepélyes megalapítása. Dengyel azonban rendezői segítség nélkül nem tudja érzékeltetni a többször is visszakukkantó Édes Baba másanyagúságát, mondhatni, álomszerűségét. A Radnóti Színház Szikora János rendezte, nagyon jó *Vőlegény*-előadásán a színházi titkár Muskát Lászlónak színes fények, lila lufi, csillagos égbolt mellett a támolygó spiccesség instrukciója is segített; Dengyel Ivánnak is elkelt volna valami kapaszkodó.

SZÉP ERNŐ: VŐLEGÉNY (Új Színház)

JELMEZ: Füzér Anni. **DÍSZLET:** Menczel Róbert. **DRAMATURG:** Hársing Hilda. **MOZGÁS:** Horgas Ádám. **ZENEI SZERKESZTŐ:** Nemessányi Éva. **RENDEZŐ:** Rudolf Péter.

SZEREPLŐK: Eperjes Károly, Bánsági Ildikó, Pokorny Lia, Botos Éva, Fodor Annamária, Vass György, Géczi Zoltán, Galkó Balázs, Huszár Zsolt, Tordai Teri, Pálfi Kata, Solecki Janka, Almási Sándor, Dengyel Iván, Kecskés Karina.

* Ne feledjük el, hogy 1990-ben ebben a nyíl farknyai szerepben revelálódott Alföldi Róbertként Alföldi Róbert f. h.

Nem kisebb dologgal kísérletezik Lukács Andor az Örkény Színházban, mint a képzeleti síkot „kídoborító” monodrámá felkészítésével egy szájbarágósan lineáris vonalvezetésű képi kultúrával rendelkező világban. Baricco Novecentója különös helyet foglal el a monodrámá műfajon belül is, hiszen az elbeszélés határára ingadozó igazi könyvdrama, akárcsak a Faust, Az ember tragédiája és a Bánk bán. Papírja mindig megmarad. A könyvdramák egyetlen sikeresnek tekinthető megformálási területe a film, ahol az alapszöveget tudatosan szabdalható, ugyanis a forgatókönyvíró kezét nem köti a hagyomány.

A Novecentót Tornatore vitte filmre 1998-ban *Az óceánjáró zongorista legendája* címmel. Igen sok átalakítást végzett az eredeti alkotáson: a monológot feldarabolta, keretbe illesztette, a jelen idejű cselekményt és a felidézett emlékek párhuzamosan futtatta, hozzáírt egy szerelmi szálát és egy lemezkészítési epizódot – ezáltal a történetet líraibb köntösbe bújtatta, ugyanakkor a kimondhatatlan mélyrétegekben játszódó folyamatokat leegyszerűsítette. A film szinte tökéletes lett, egyszerre szórakoztató és elgondolkodtató, ám nem a *Novecento*.

Baricco darabjának főszereplője ugyanis nem Novecento, az autodidakta muzsikus, hanem a róla szóló legenda, méghozzá Tim Tooney trombitás tolmácsolásában. Vagy inkább teremtésében. A trombitás története olyan, mint egy üres szék, amin valaha ült valaki, de már csak a kárpit egyetlen redője őrzi a nyomát. A könyvekből kimaradt alternatív történelem és az élő mítosz kettős játéka alkotja időtlenségét és balladai homályát.

Hiánydráma, ahol az őstehetségű zongorista árnyékában élő trombitás még önnön monodrámájában is csak a másik lehet. Mintha Peter Shaffer *Amadeusa* kelne új életre, de itt Salieri beletörődne középszerűségébe, és nemcsak Amadeus zenéjéért, hanem történetéért is rajongana. A *Novecento*-ban a hiány manifesztálódik, a trombitás nemcsak felidéz, hanem az emlékeiben élő szó-, illat- és zenefosztlányokat egymás mellé fűzve új valóságot teremt az örökös hiányérzetből. A hiány megjelenítésére azonban a színház alkalmasabb a filmnél. Novecento alakja a trombitás emlékein keresztül elevenedik meg, nem manifesztálódik – ahogy a filmben –, csak sejtetve van.

Csujá Imre, aki egyszer már Tornatore trombitásának magyar hangjaként megformálta a szerepet, kiválóan idézi meg a Novecento-hiányt, a vég nélküli utazást – amely egyszer mégis véget ért – és az elsivárosodott szárazföldi hétköznapokat. „Ha kiesel a ritmusból, a halált hívod” – mondja Solibo, a martinique-i mesélő Chamoiseau-nál. Ha kiszállsz a hajóból, a hullámok ritmusából, végérvényesen a halált válasz-